

Köves Margit

HÁROM INDAI KÖLTŐ

Lanczkor Gábor három kitűnő, költői nyelvében és formájában különböző, angolul író indiai költőt választott ki fordításra. Indiaiak az 1820-as évek óta írnak verset angolul, és az angol nyelv a kreativitás minden formájában él, ennek ellenére Indiában az 1947-es politikai függetlenség ideje óta vitatják az angol nyelv létjogosultságát az irodalomban, a hivatalos és a hétköznapi életben. Valójában az utolsó ötven évben Indiában az angol nyelv teljes irodalmi értékét és érvényességét bizonyította. Az angol nyelvű regény, vers és esszé mutatja azt a sajátos helyzetet, hogy az indiaiaknak ma két-három nyelvvel, az angollal és két helyi nyelvvel van folyamatos kapcsolata. Salman Rushdie regényíró a helyi angolt „*csatnizált* angolnak”, az angol helyi fűszerekkel mártássá, *csatniva* ízesített változatának nevezte, s a modern indiai költők nagy része, például A. K. Ramanujan vallott arról, hogy költészetében az indiai nyelvek „zenéje”, „ritmusa”, a többnyelvűség milyen szerepet játszott. Arvind Krishna Mehrotra, a *Tizenkét modern indiai költő* című antológia szerkesztője arról ír, hogy a helyi nyelvek ritmusa megszólal az angol versek háttérében. Rita Malhotra és Ashwani Kumar esetében a versek háttérében működő nyelv, a bengáli, Vikram Seth verseiben egyetlen indiai nyelv sem különíthető el, az indiai megközelítés, környezet játszik ilyen szerepet.

Rita Malhotrának és Ashwani Kumarnak állása, kereső foglalkozása van. Rita Malhotra a Delhi Egyetemen matematika tanár, a Kamala Nehruról elnevezett jó nevű delhi College igazgatónöje, Ashwani Kumar pedig a bombayi Tata Kutatóintézet kutatási osztályvezetője. Vikram Seth az egyetlen, aki írásaiból él. Ez bizonyos mértékig megvilágítja az indiai költők egzisztenciális helyzetét, csak egészen ritka esetben engedhetik meg maguknak, hogy költészetből éljenek, általában alkalmazotti állásban, állami hivatalnokként, tanárként, újságíróként dolgoznak.

Vikram SETH versei, prózája és opera librettója világszerte jól ismert, bár magyarul csak *Két élet* című regénye jelent meg. Verses regénye az *Aranykapu* (Golden Gate, 1986) tette világhírűvé, későbbi regénye, *A suitable boy* (Alkalmas fiatalember, 1993) a nagycsaládok, indiai házasságok világában játszódik, folytatása *A suitable girl* címmel idén jelenik meg. Hat verseskötete van, s az itt megjelenő verseket Lanczkor Seth *Összegyűjtött versek* című kötetéből választotta.

Költői pályája kezdetén Seth Walt Whitman és D. H. Lawrence nyomán szabadverses formában írt, csak később választotta a kötött formát, azért, mert, ahogy írja „ezt olvasom, erre emlékezem”. Vikram Seth versei, a *Tévedés* és az *Otthon és az utca* első megközelítésben szenttelen, alulfogalmazott versek, látszólag csak közlések, de a fájdalom, az otthontalanság áttűnik ezekben a megszólító versekben. A *Hegyvidéki virradat* a himalájai napfelkelte – hajnal, köd és növények – megjelenését tárja fel az *In Other Places* című, Kínában írt kötet versei közül.

Rita MALHOTRA öt versében az élmények és a tárgyi, természeti környezet egyenrangú szerepet játszik. Az öt vers a 0-val induló számozással szekvenciát formál. A *0 ábrák* című verse ironikus távortartást előlegez az ábrák és versek kapcsolatában. Malhotra egy interjúban a 0, nulla értékéről mint matematika jelenlétről beszélt. „A cezúra, vagy sormetszet beszédészület a versben, amit a matematikában a nullával hasonlítanak össze.” A verseket az *0 ábrákban* „életünk [...] csodálatos szenvelgéseinek” nevezi. A „szenvelgéseknek” ellentmond a sorozat verseinek visszafogott, gondos képi leírásban kifejezett érzelmessége. A *maszk* motívum a *kín* című vers első sorát követően a negyedik vers címeként bukkan fel, a rejtőzés, a nyelvek, kultúrák, a költő többrétegű identitása merül fel az olvasóban – a hindi-pandzsábi környezetben, Delhiben élő költő – matematika professzor, aki angolul ír, és akit a francia nyelv, Tagore költészete és zenéje, a tánc és az irodalom inspirálnak.

Ashwani KUMAR egy interjúban arról beszélt, hogy a költészet számára „az emlékekhez való visszatérést jelenti, az emlékekhez, amelyek emberivé tesznek, és azokhoz az emlékekhez is, amelyek dehumanizáltak, amelyek megfosztottak az emberi mivoltomtól.” Kumar *Plútó halála* című verse a sci-fi világot idézi fel, és a jövőbeli világ fejlődésének kozmikus méreteire és az ember hétköznapi önközpontúságára világít rá. A *Mészárlás az irodalom-professzor irodájában* című vers groteszk képi narratíva az irodalmi fogyasztásról. Kumar iróniája nemcsak költőtársaira terjed ki – „a költőké az egyetlen beszélő állatfaj, mindenevő fogazattal, / Inkább dögevő, semmint ragadozó.” –, hanem magát a költőt is megcélazza mint „bókoló” helyeslőt, aki rájátszik az akadémikus képmutatásra. A „bermudagatya neandervölgyi csöcselék” Honda Hero motorokon érkezik az irodalomprofesszor képzelt történelmében, és „kivégzik a Bölcsesség verebeit”. A *Mennyien* személyes, nemzedéki vers, közös múlt és elképzelt jövő világot mutatja. A „Te, én és magam”, a költői azonosság – én és magam – szétválására utal. A borotválkozótükör a vers utolsó sorában a nemzedéki önfelismerés képi élménye. Az *Utolsó vers* Tagore népszerű *Shesher kobita* (*Utolsó vers*) című, eredetileg bengáliul írt versének átírása. A vers Tagore 1928-ban írt *Utolsó vers* című, bengáliul írt regényének része, amely a regényben négy 19-22 soros versszakból áll. Tagore verse a kozmikus idő, a barátság és szerelem idejének a távlatában íródott búcsúvers, versszakzáró refrénje, „búcsúzom”; Tagore *Mohua* című kötetében is megjelentette *Búcsú* címen. Kumar verse egy versszakos angol változata Tagore versének, amelyben Tagore-hoz képest megváltozott képi nyelven – „nyirkos szél”, „szörkabát”, „gombafelhő”, „narancseső” – szól az emlékek jelentőségéről. Tagore verse a regényben egy véletlen találkozáskor, egy hegyi úton megismert nőhöz íródik, s a be nem teljesült szerelem emlékének ajánlja a verset, Kumar versének önmegszólító sorai „Ne hitesd velem hogy / Halandó vagy” a magának szabott szigorú mércét határozza meg.